

**MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARINI MOLİYALASHTIRISHNI
TAKOMILLASHTIRISH*****Temirova Shaxnoza Yusupovna****O'zbekiston Respublikasi**Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisi*

Anotatsiya: *Ushbu tadqiqotda O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim muassasalarini moliyalashtirish tizimi holati tahlil qilinib, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari yoritilgan. Tahlil natijalari maktabgacha ta'lim tizimining asosan davlat byudjeti hisobiga moliyalashtirilayotganini va bu holat tizimning barqaror rivojlanishiga to'sqinlik qilayotganini ko'rsatdi. Tadqiqot davomida SWOT tahlil, taqqoslash, empirik va tahliliy usullar asosida muammo ildizlari aniqlanib, tizimni ko'p manbali moliyalashtirish modeliga o'tkazish, xususiy sektor ishtirokini kengaytirish va budjetdan tashqari manbalarni jalb qilish bo'yicha takliflar ishlab chiqildi. Xorijiy mamlakatlar tajribasi asosida moliyaviy mexanizmlarni diversifikatsiyalash va hududlar kesimida moliyaviy tenglikni ta'minlash zarurligi asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *Maktabgacha ta'lim, moliyalashtirish tizimi, davlat byudjeti, xususiy sektor, davlat-xususiy sheriklik, diversifikatsiya, ta'lim sifati, investitsiya, infratuzilma, moliyaviy resurslar.*

Bugungi kunda mamlakatimizda ta'lim tizimini rivojlantirish, xususan, maktabgacha ta'lim sifatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual, jismoniy va ijtimoiy rivojlanishi keyingi bosqichlardagi muvaffaqiyatli ta'lim olish jarayonining poydevoridir. Shu bois, maktabgacha ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash va ta'lim jarayonini zamonaviy uslublar asosida tashkil etish moliyaviy resurslarning yetarli va oqilona taqsimlanishini talab qiladi.

Hozirgi kunda ayrim hududlarda maktabgacha ta'lim muassasalarining yetarli emasligi, mavjud bog'chalar infratuzilmasining eskirganligi, xodimlar ish haqlarining pastligi va boshqa omillar tizimni samarali moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish zaruratini tug'dirmoqda. Moliya resurslarini maqbullashtirish, davlat-xususiy sheriklikni kengaytirish va budjetdan tashqari manbalarni jalb qilish orqali maktabgacha ta'lim sifatini oshirish imkoniyati mavjud. Shu sababli, mazkur mavzuni o'rganish va moliyalashtirish tizimini chuqur tahlil qilish dolzarb bo'lib, bu yo'nalishdagi islohotlar ta'lim tizimining barcha bosqichlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Ushbu tadqiqotda maktabgacha ta'lim muassasalarini moliyalashtirish tizimini tahlil qilish va uni takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish maqsad qilingan. Buning uchun quyidagi metodologik yondashuvlardan foydalaniladi:

>**Tahliliy usul** - O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi, hukumat qarorlari, davlat byudjeti ko'rsatkichlari va statistik ma'lumotlar asosida amaldagi moliyalashtirish tizimi o'rganiladi.

>**Taqqoslash usuli** - Maktabgacha ta'lim muassasalarining moliyaviy holati boshqa ta'lim bosqichlari bilan, shuningdek, ayrim xorijiy mamlakatlar tajribasi bilan taqqoslab tahlil qilinadi.

>**Empirik usullar** - Soha mutaxassisleri, maktabgacha ta'lim muassasalari rahbarlari bilan suhbatlar va so'rovnomalar o'tkazish orqali amaliy muammolar aniqlanadi.

>**SWOT tahlil** - Moliyalashtirish tizimining kuchli va zaif jihatlari, imkoniyatlar va tahdidlar baholanadi.

>**Takliflar ishlab chiqish** - Olingan natijalar asosida tizimni takomillashtirish bo'yicha aniq va asoslangan tavsiyalar ishlab chiqiladi.

O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tizimiga so'nggi yillarda katta e'tibor qaratilgan bo'lsa-da, tizimning barqaror va samarali moliyalashtirilishi hanuz dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, maktabgacha ta'lim muassasalari moliyalashtirishining asosiy qismi davlat byudjeti hisobidan amalga oshirilmoqda, bu esa tizimning tashqi resurslarga bo'lgan qaramligini oshiradi va budjetdan tashqari manbalarni yetarli darajada jalb qilish imkoniyatlarini cheklaydi.

Hududlar kesimida moliyaviy taqsimotda katta tafovutlar mavjud bo'lib, shahar va qishloq joylardagi maktabgacha ta'limmuassasalari infratuzilmasi, moddiy-texnik bazasi va xodimlarga ajratilayotgan mablag'lar o'rtasida nomutanosiblik kuzatilmoqda. Bu holat bolalar uchun ta'lim sifati va teng imkoniyatlarga putur yetkazadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, davlat-xususiy sheriklik asosida ochilgan muassasalar soni oshayotganiga qaramasdan, ularning umumiy tizimdagi ulushi hali ham past bo'lib qolmoqda. Xususiy tadbirkorlar uchun bu sohaning iqtisodiy jozibadorligi yetarli emas, bu esa ularni investitsiya kiritishdan tiyilishga undaydi. Shuningdek, mavjud moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligi ham dolzarb muammolardan biri bo'lib, ba'zi hollarda mablag'larning noto'g'ri yoki maqsadsiz yo'naltirilayotgani kuzatilmoqda. Pedagogik kadrlar yetishmovchiligi esa mehnatga haq to'lash tizimining raqobatbardosh emasligi bilan bog'liq. Tashqi investitsiyalar va xalqaro donorlar tomonidan ajratilayotgan mablag'larni jalb qilish mexanizmlarining to'liq yo'lga qo'yilmagani ham moliyalashtirish tizimini cheklab qo'ymoqda. Xorijiy tajriba tahlili, xususan Finlyandiya, Estoniya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlar misolida ko'rish mumkinki, diversifikatsiyalashgan moliyalashtirish manbalari, jumladan, xususiy sektor va nodavlat tashkilotlar ishtiroki, bolalarning ta'lim olishini yanada sifatliroq va barqarorroq qiladi. Shu asosda aytish mumkinki, O'zbekistonda ham maktabgacha ta'lim muassasalarini moliyalashtirish tizimini isloh qilish, uni ko'p manbali modelga o'tkazish va xususiy sektorni faol jalb qilish orqali tizim samaradorligini oshirish mumkin.

Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim muassasalarining moliyalashtirish tizimi hali ham asosan davlat byudjetiga tayanayotganini, bu esa tizimni barqaror rivojlantirishga to'sqinlik qilayotganini ko'rsatdi. Hududlar o'rtasida moliyaviy resurslarning notekis taqsimlanayotgani, ayrim joylarda bog'chalarning infratuzilmasi va moddiy-texnik ta'minoti talab darajasida emasligi aniqlandi. Davlat-xususiy sheriklik salohiyatining to'liq ishlamayotgani, xususiy sektor uchun yetarli rag'batlantirish mexanizmlarining mavjud emasligi bu sohada investitsion faollikni

cheklab qo'ymoqda. Bundan tashqari, mavjud mablag'lardan foydalanish samaradorligi pastligi ham muhim muammo sifatida qayd etildi.

Bu natijalar asosida maktabgacha ta'limni moliyalashtirish tizimini diversifikatsiya qilish, ya'ni budjetdan tashqari manbalarni, xususan, xususiy sektor, homiylik, xalqaro grant va investitsiyalarni faol jalb etish zarurligi asoslandi. Shuningdek, hududlar bo'yicha moliyalashtirishda tenglikni ta'minlash, moliyaviy resurslardan samarali foydalanishni nazorat qilish va natijaga yo'naltirilgan moliyalashtirish tizimini joriy etish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqildi.

Ushbu natijalar amaliy jihatdan muhim ahamiyatga ega, chunki ular orqali davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, resurslarni yanada oqilona taqsimlash va maktabgacha ta'lim sifati hamda qamrovini oshirish mumkin. Bu esa kelajakda ta'lim tizimining barcha bosqichlarida yuqori sifat va raqobatbardoshlikka erishishga xizmat qiladi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 6-noyabrda PQ-4507-son qarori "Maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida".
3. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi statistik ma'lumotlari – www.mdo.uz
4. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi rasmiy sayti – www.mf.uz
5. Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF) va Jahon banki hisobotlari: "Early Childhood Education Financing: Global Perspectives" – 2022.
6. UNESCO. (2021). *Global Education Monitoring Report*.
7. OECD (2020). *Financing Early Childhood Education and Care: Challenges and Innovations*.
8. Karimova S. (2023). "O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimini modernizatsiya qilish masalalari". – *Iqtisodiyot va ta'lim jurnali*, №2.